

ditions. Summarizing the views of scientists, the main pedagogical conditions are named, which, in the opinion of the author, are the most relevant in the process of forming the innovative competence of future biology teachers. The results of an expert assessment of pedagogical conditions for the formation of innovative competence of future biology teachers are presented. It is noted that the pedagogical conditions selected by the experts influence the course of forming the innovative competence of future biology teachers in the process of professional training at the university, and the information received from the respondents is reliable, since the experts are familiar with the methodology of modern pedagogical activity, are convinced of the need to develop innovative competence of teachers, know the peculiarities and trends of the development of pedagogical education, etc.

The consistency of experts' opinions regarding the ranking of the studied pedagogical conditions was determined by calculating the concordance coefficient proposed by M. Kendall and B. Smith. The Pearson consistency criterion was used to assess the significance of the concordance coefficient. It is noted that the experts' opinions are consistent, the concordance coefficient is not a random value, and therefore the obtained results are logical, reliable and can be used in further research.

Key words: pedagogical conditions, innovative competence, future biology teachers, pedagogical university, ranking.

УДК 37.015

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.95.06>

Дворник О. М.

СТАН ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено аналізу стану формування соціальної компетентності педагогічних працівників до роботи зі здобувачами освіти у складних життєвих обставинах у системі вищої освіти України. Обґрунтовано важливість формування соціальної компетентності у вчителів для ефективної роботи зі здобувачами освіти у складних життєвих обставинах. В результаті вивчення наукової літератури зазначено, що питання формування соціальної компетентності вчителів у контексті складних життєвих обставин залишається недостатньо вивченим науковцями.

Проаналізовано стандарт фахової передвищої освіти із спеціальності 014 «Середня освіта» (за предметними спеціальностями) галузі 01 «Освіта/Педагогіка» освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» щодо формування соціальної компетентності до роботи зі здобувачами освіти у складних життєвих обставинах. Встановлено, що стандарт вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта» (за предметними спеціальностями) галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» як за рівнем освіти «бакалавр», так і за рівнем освіти «магістр» не затверджено.

Представлено результати дослідження після детального аналізу освітньо-професійних програм вчителів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів освіти із спеціальності 014 «Середня освіта» (за предметними спеціальностями) галузі 01 «Освіта/Педагогіка» в частині формування соціальної компетентності вчителів до роботи зі здобувачами освіти, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах. Визначено, що формування соціальної компетентності вчителів до роботи з дітьми які опинились у складних життєвих обставинах утворюються за допомогою навчальної дисципліни «Педагогіка».

Подано аналіз си́лабусів навчальної дисципліни «Педагогіка» закладів вищої освіти України, що викладається здобувачам вищої освіти першого рівня «бакалавр», які здобувають педагогічну освіту із спеціальності 014 «Середня освіта». У статті підкреслена важливість формування соціальної компетентності вчителів у системі вищої освіти з урахуванням потреб здобувачів освіти, що перебувають у вразливому становищі.

Ключові слова: заклад вищої освіти, здобувач освіти, складні життєві обставини, освітньо-професійна програма, соціальна компетентність, педагогічний працівник, заклад загальної середньої освіти, навчальна дисципліна.

На сьогодні динамічні зміни в соціокультурному та економічному контексті України, Європейського Союзу та світу вимагають нового соціально орієнтованого стилю мислення та поведінки, що сприятиме не лише успішній адаптації до вимог сучасного ринку, а й щасливому життю молодого покоління українців [1].

У цьому контексті вчителі є визначальним суб'єктом, який активно сприяє формуванню цих якостей у молодій особистості, спільно з батьками вони вирішують завдання створення відповідного алгоритму соціальної поведінки та розвитку соціальної компетентності. Кваліфіковане вирішення цих завдань знаходиться у прямій залежності від професійної соціальної компетентності педагога.

Слід відзначити, що соціальна компетентність відіграє ключову роль в Новій українській школі, охоплюючи вміння працювати з іншими для досягнення спільних результатів, вирішення конфліктів та підтримку соціокультурного різноманіття [4].

Проте зростаюча кількість факторів, що можуть призвести до складних життєвих обставин у здобувачів освіти, таких як соціальні проблеми емоційні труднощі, травми, збройні конфлікти, міграційні чи економічні проблеми, підкреслює важливість формування саме соціальної компетентності учителів, особливо тих, що працюють зі здобувачами освіти, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах.

У свою чергу, недостатня увага до цього питання може призвести до зниження якості освіти, а також до психологічного дискомфорту та соціального відчуження учнів. Тому, важливо активно працювати у цьому

напрямку, забезпечуючи не лише якісну освіту, але й необхідну психологічну, емоційну та соціальну підтримку для здобувачів освіти, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах.

Питання формування соціальної компетентності педагогічних працівників до роботи зі здобувачами освіти приділяється досить велика кількість вітчизняних та зарубіжних дослідників, а саме зі здобувачами освіти початкових класів М. Бондарчук, О. Варецька, Д. Григораш, Д. Джонсон, А. Григор'єва, Ю. Калашнікова, К. Крутій, Л. Кузьменко, О. Майданик, Л. Сміт, Е. Уільямс, Г. Чайковська, Ю. Шевченко, зі здобувачами освіти середньої школи В. Амеліна, М. Афонченко, Дж. Гудман, Д. Джексон, М. Пашенко, С. Світайло, Р. Сміт, В. Таточенко, Л. Черненко, зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами Е. Девіс, С. Джонсон, Н. Кодаченко, Ю. Кравець О. Лук'яненко, І. Мойсеєнко, І. Размолодчикова, М. Сміт, Г. Соколова, С. Шаров, Ю. Шевченко. Проте, варто зазначити, що питання формування соціальної компетентності вчителів у контексті складних життєвих обставин залишається недостатньо вивченим науковцями. Це свідчить про потребу у подальших дослідженнях, які враховуватимуть специфіку цих умов.

Для вирішення цієї проблеми необхідно активізувати наукові дослідження та розробку спеціальних програм підготовки вчителів. Необхідно зосередитися на включенні елементів соціальної роботи, ефективної комунікації, та психологічної взаємодії зі здобувачами освіти у освітні програми закладів вищої освіти та програми післядипломної освіти для вчителів.

Аналіз стану підготовки вчителів до роботи зі здобувачами освіти, які опинились у складних життєвих обставинах, є важливим етапом вирішення даної проблеми. Подальше дослідження спрямоване на розвиток і вдосконалення підходів та програм підготовки вчителів стане вагомим кроком у покращенні якості освіти та соціальної підтримки здобувачів освіти.

Метою даного дослідження є аналіз поточного стану формування соціальної компетентності вчителів до роботи з дітьми у складних життєвих обставинах у системі вищої освіти.

В сучасному суспільстві спостерігається перехід від постіндустріального та інформаційного типів до соціально орієнтованого та соціалізованого суспільства. У зв'язку з цим завдання, які постають перед закладами загальної середньої освіти стосовно їхньої відповідальності перед кожним здобувачем освіти, все більше спрямовані на проблеми соціального виховання. Тому важливим аспектом стає формування та розвиток соціальної компетентності педагогічних працівників.

У цьому контексті слід звернутися до думки Н. Нічкало, Л. Лук'янової, Л. Хомич, які підкреслюють зацікавленість держави у підготовці вчителів, які здатні здійснювати педагогічну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах. Вони також вказують на роль освітньої політики як пріоритетної функції держави, спрямованої на формування людського капіталу та національної еліти, а також на розвиток та самореалізацію особистості [3].

Слід зазначити, що у професійному стандарті для професії «Вчитель закладу загальної середньої освіти» соціальна компетентність визначається як одна з основних загальних компетентностей педагогічного працівника. Це означає здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді та спілкування з представниками інших професійних груп [12].

Для досягнення мети забезпечення якісної освіти та соціальної підтримки дітей, які знаходяться у складних життєвих обставинах, варто вивчати ефективні стратегії формування соціальної компетентності вчителів. Особлива увага має бути приділена сучасним підходам до підготовки вчителів та їхнього соціально-педагогічного супроводу у роботі зі здобувачами освіти у складних життєвих обставинах.

З метою детального вивчення стану сформованості соціальної компетентності вчителів до роботи зі здобувачами освіти, які опинилися у складних життєвих обставинах, нами проаналізовано стандарти, що затверджені Міністерством освіти і науки України, а також освітньо-професійні програми (далі – ОПП), що затверджені ЗВО України, для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти зі спеціальністю 014 «Середня освіта» (за предметними спеціальностями) галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Варто звернутися до статті 10 Закону України «Про вищу освіту», де вказано, що стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, що забезпечують формування і реалізують державну політику у відповідних сферах, галузевих об'єднань організацій роботодавців і затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [11].

На сьогодні затверджено стандарт фахової передвищої освіти із спеціальності 014 «Середня освіта» (за предметними спеціальностями) галузі 01 «Освіта/Педагогіка» освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр». Під час його аналізу з'ясовано, що молодший бакалавр з середньої освіти за предметною спеціальністю повинен не лише вирішувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері середньої освіти або у процесі навчання [13], але і виконувати якісно соціально-педагогічну роботу, з метою забезпечення соціального захисту здобувачів освіти. Відповідно до цього затвердженого стандарту у випускника освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» повинна бути сформована інтегральна компетентність: вміння вирішувати типові спеціалізовані задачі в галузі середньої освіти та педагогіки або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів педагогічних наук та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати

контроль інших осіб у визначених ситуаціях, в тому числі й компетентності в частині соціального захисту дітей та захисту їх прав, а саме:

– *загальна компетентність*: ЗК1 здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

– *спеціальні компетентності*: СК7 здатність до спілкування з батьками, колегами, іншими фахівцями з метою педагогічного супроводу; СК8 здатність до забезпечення сприятливих умов в освітньому середовищі для кожного учня відповідно до його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів; СК10 здатність до організації процесу навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти; СК15 здатність до попередження булінгу та протидії різним проявам насильства.

У той же час у випускників фахової передвищої освіти, згідно з Стандартом, повинні сформуватися наступні результати навчання, відповідно до перелічених вище компетентностей:

– РН2 застосовувати ефективні моделі міжособистісної комунікації як в професійній діяльності, так і поза її межами;

– РН9 використовувати ефективні форми, засоби і стратегії комунікації з батьками, колегами, іншими фахівцями;

– РН10 планувати освітній процес залежно від мети, індивідуальних особливостей учнів, специфіки діяльності закладу освіти;

– РН13 формувати в учнів здатність до конструктивної міжособистісної взаємодії;

– РН15 застосовувати основні стратегії поведінки щодо попередження булінгу та протидії різним проявам насильства.

Під час аналізу затвердженого стандарту фахової передвищої освіти із спеціальності 014 «Середня освіта» (за предметними спеціальностями) галузі 01 «Освіта/Педагогіка» освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» з'ясовано, що у випускників після здобуття цієї освіти не повною мірою сформовані компетентності щодо роботи зі здобувачами освіти, які опинились або можуть опинитись у складних життєвих обставинах, в частині їх соціально-педагогічного супроводу. Тобто в цьому стандарті ураховані не усі вимоги законодавства з питань охорони дитинства та соціального захисту здобувачів освіти, які належать до вразливих груп населення.

Водночас, варто відмітити, що на даний момент стандарт вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта» (за предметними спеціальностями) галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» як за рівнем освіти «бакалавр», так і за рівнем освіти «магістр» не затверджено Міністерством освіти і науки України. Тому кожний заклад вищої освіти (далі – ЗВО) України розробляє власні освітньо-професійні програми відповідно до внутрішнього стандарту.

В контексті нашого дослідження проаналізуємо ОПП вчителів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів освіти із спеціальності 014 «Середня освіта» (за предметними спеціальностями) галузі 01 «Освіта/Педагогіка» в частині формування соціальної компетентності вчителів до роботи зі здобувачами освіти, які опинились або можуть опинитись у складних життєвих обставинах.

Нами розглянуто значну кількість ОПП різних закладів освіти України за різноманітними спеціальностями та виявлено, що всі вони подібні за структурою, переліками освітніх компонентів, програмними компетентностями та результатами навчання в частині формування соціальної компетентності вчителів до роботи з дітьми у складних життєвих обставинах. Тому в якості інституцій обрано ЗВО, що є провідними в різних регіонах України, а саме:

– Рівненський державний гуманітарний університет: 014.04 «Середня освіта (Математика)» / бакалавр середньої освіти, вчитель математики, вчитель інформатики [7], 014.04 «Середня освіта (Математика)» / магістр середньої освіти, вчитель математики та інформатики [6];

– Тернопільській національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка – 014.01 «Середня освіта (Українська мова і література)» / бакалавр середньої освіти (українська мова і література), учитель української мови і літератури [9];

– Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди: 014.07 «Середня освіта (Географія)» / бакалавр освіти (за предметною спеціалізацією «Географія»), вчитель географії [5], 014.01 «Середня освіти (Українська мова та література)» / магістр середньої освіти (українська мова та література) [8];

– Український державний педагогічний університет імені Павла Тичини – 014.06 «Середня освіта (Хімія)» / магістр середньої освіти (Хімія), вчитель хімії [10].

Аналіз ОПП за спеціальністю 014 «Середня освіта» (за спеціалізаціями) першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти щодо формування у майбутніх вчителів соціальної компетентності до роботи з дітьми, що опинились у складних життєвих обставинах, засвідчив наступне. Зазначені загальні, спеціальні (фахові) компетентності очікувані результати навчання є важливими та корисними у роботі вчителів зі здобувачами освіти вразливих груп населення. Вони сприяють формуванню соціальної компетентності вчителів, допомагають виявляти емпатію, розуміння і вміння ефективно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу. Але як вказані компетентності, так і очікувані результати навчання не повною мірою розкривають специфіку навчання та виховання здобувачів освіти

у складних життєвих обставинах та роль соціально-педагогічного супроводу вчителів у їх соціалізації. А також не враховано індивідуальний розвиток вчителя як особистості, адже це може вплинути на його здатність розуміти та підтримувати соціальний розвиток дітей. Таким чином соціальна компетентність вчителів до роботи з дітьми у складних життєвих обставинах формується не повною мірою у випускників цих вишів.

Слід зазначити, що всі загальні, спеціальні (фахові) компетентності та очікувані результати навчання щодо формування соціальної компетентності вчителів до роботи з дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах, утворюються завдяки таким освітнім компонентам:

- при здобутті першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – дисципліни «Педагогіка» або «Загальна педагогіка» та педагогічної практики;
- при здобутті другого (магістерського) рівня вищої освіти – дисципліни «Педагогіка вищої школи», або «Інноваційна педагогіка», або «Педагогіка профільної освіти» та педагогічної практики.

Нами проаналізовано силабуси навчальної дисципліни «Педагогіка» ЗВО України, що викладається здобувачам вищої освіти першого рівня «бакалавр», які здобувають педагогічну освіту із спеціальності 014 «Середня освіта». Тривалість цього курсу складає – 360 годин (12 кредитів ECES). В результаті аналізу з'ясовано, що зазначені вище силабуси подібні одне одному як за змістом курсу, процедурами та політикою оцінювання, так і за результатами навчання.

Тому для прикладу нами запропоновано розглянути силабус навчальної дисципліни «Педагогіка» Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди [2]. Під час його розгляду виявлено, що питанню роботи вчителів зі здобувачами освіти, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах, приділяється на наступних темах, що зазначено у таблиці 1.

Таблиця 1

Теми навчальної дисципліни «Педагогіка» щодо роботи вчителів зі здобувачами освіти у складних життєвих обставинах

Назва теми	Кількість годин				Основний зміст
	Усього	Лекцій	Практичні (семінарські)	Само-стійна робота	
Тема 1.4. Зміст виховання	10	2	2	6	Правова культура і попередження правопорушень у дитячому середовищі. Ознайомлення школярів з правами і обов'язками громадянина, з основними нормативно-правовими документами
Тема 2.5. Особливості індивідуальної роботи класного керівника з різними категоріями дітей	8	2	0	6	Визначення різних категорій дітей. Робота класного керівника з дітьми, які мають обмежені фізичні можливості. Забезпечення роботи класного керівника з дітьми з неповних сімей. Поняття девіації. Причини виникнення девіацій. Типи девіацій. Шляхи роботи з дітьми девіантної поведінки. Шляхи попередження відхилень у поведінці дітей.
Тема 2.7. Форми та методи роботи з батьками. Методика проведення батьківських зборів. Лекція для батьків	9	2	0	7	Значення батьківської просвіти для підвищення ефективності процесу виховання школяра. Форми і методи роботи з батьками. Організація і проведення батьківських зборів. Підготовка і проведення лекцій для батьків.
Всього годин	27	6	2	19	

Визначено, що лише 7,5% загальної тривалості навчального курсу вищої освіти приділяється процесу формування соціальної компетентності майбутніх вчителів, спрямованої на роботу з дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах. Зазначено, що лише 2 години з цього обсягу відводяться на практичні семінарські заняття, яка присвячена темі «Зміст навчання». Слід зауважити, що в цій темі акцентована увага лише на одному чиннику – це попередження правопорушень у дитячому колективі, що може спричинити складні життєві обставини у здобувачів освіти. Така кількість практичних (семінарських) занять є катастрофічно малою для належної підготовки майбутніх педагогів, враховуючи множину таких чинників.

Необхідно також відзначити, що у програмі навчання приділяється достатньо велика увага питанням попередження правопорушень та виховання дітей із девіантною поведінкою і у темі «Особливості індивідуальної роботи класного керівника з різними категоріями дітей». Однак, ця концентрація на одному

аспекті може призвести до недостатньої підготовки майбутніх педагогічних працівників до виконання обов'язків вчителів у закладах загальної середньої освіти до роботи з дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах.

Під час аналізу силабусів навчальних дисциплін «Педагогіка вищої школи», «Інноваційна педагогіка» та «Педагогіка профільної освіти», які викладаються студентам другого рівня вищої освіти (магістр), спеціалізація 014 «Середня освіта», було виявлено відсутність матеріалів, що стосуються роботи з дітьми, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах. Зазначені дисципліни мають тривалість 120 годин (4 кредити за ECTS), і їх вивчення не передбачає обговорення аспектів, пов'язаних із соціальною компетентністю майбутніх вчителів у роботі зі здобувачами освіти, які опинились у складних життєвих обставинах. Відсутність зазначених тематичних розділів обмежує можливість розвитку соціальної компетентності вчителів у контексті роботи зі здобувачами освіти закладів загальної середньої освіти, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах.

Висновки. У результаті проведеного аналізу стану формування та розвитку соціальної компетентності вчителів у системі вищої освіти виявлено, що у здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня недостатньо уваги приділяється цій компетентності, особливо до роботи зі здобувачами освіти, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах. На другому (магістерському) рівні вищої освіти ця проблема лишається ще більш актуальною, оскільки соціальна компетентність практично не розвивається у процесі навчання.

Таким чином, дослідження підкреслює важливість розвитку соціальної компетентності вчителів у системі вищої освіти з урахуванням потреб здобувачів освіти, що перебувають у вразливому становищі. Відсутність належного рівня соціальної компетентності у вчителів може негативно вплинути на якість їхньої педагогічної підготовки та майбутню роботу з учнями. Ця проблема потребує подальших наукових досліджень і впровадження практичних заходів для вдосконалення процесу підготовки педагогічних працівників у системі вищої освіти.

У зв'язку з тим, що соціальна компетентність вчителів формується у процесі особистого досвіду, важливо розглядати питання її розвитку як невід'ємну складову професійної підготовки вчителів у системі післядипломної освіти.

Використана література:

1. О. Варецька. Розвиток соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної освіти : монографія. Запоріжжя, 2015. 532 с.
2. С. Васильєва, В. Білик, В. Лебедева. Навчальна програма «Педагогіка»: силабус. Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2019. 63 с.
3. Ничкало Н., Лук'янова Л., Хомич Л. Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід: науково-аналітична доповідь / за ред. О. Кременя. Київ, 2021. 55с.
4. Нова Українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Освітньо-професійна програма «Географія в закладах освіти» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта (Географія)» галузь знань 01 Освіта / Педагогіка: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди: Харків, 2022. 21с.
6. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Математика)» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта» (Математика) з додатковою спеціальністю «Інформатика» галузь знань 01 Освіта / Педагогіка: Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2021. 14с.
7. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Математика)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта (Математика)» з додатковою спеціальністю «Інформатика» галузь знань 01 Освіта / Педагогіка: Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2021. 22с.
8. Освітньо-професійна програма «Українська мова і література в закладах освіти» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта (Українська мова і література)» галузь знань 01 Освіта / Педагогіка: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків, 2022. 24 с.
9. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Українська мова і література)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта (Українська мова і література)» галузь знань 01 Освіта / Педагогіка: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2021. 34 с.
10. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Хімія)» другого рівня вищої освіти за спеціальністю 014.06 «Середня освіта» (Хімія) галузь знань 01 Освіта / Педагогіка: Український державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, 2023. 23 с.
11. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
12. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>.
13. Про затвердження стандарту фахової передвищої освіти із спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) галузі 01 Освіта/Педагогіка освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр»: наказ Міністерства освіти і науки України від 21.09.2022 № 1003. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-fahovoyi-peredvishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-za-predmetnimi-specialnostyami-galuzi-znan-01-osvita-pedagogika-osvitno-profesijnogo-stupenya-fahovij-molodshij-bakalavr>.

References:

1. Varetska O. (2015) Rozvytok sotsialnoi kompetentnosti vchytelia pochatkovoї shkoly u systemi pislidiyplomnoi osvity. [Development of Elementary School Teacher's Social Competence in Postgraduate Education System] – monohrafiia. Zaporizhzhia. 532 s. [in Ukrainian]
2. Vasylieva S., Bilyk V., Lebedieva V. (2019) Navchalna prohrama «Pedahohika» [Educational Program «Pedagogy»] – sylabus. Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. H.S. Skovorody. Kharkiv. 63 s. [in Ukrainian]
3. Nychkalo N., Lukianova L., Khomych L. (2021) Profesiina pidhotovka vchytelia ukrainski realii, zarubizhnyi dosvid [Teacher Professional Training: Ukrainian Realities, International Experience] – nauko-vo-analitychna dopovid za red. O. Kremenia. Kyiv. 55s. [in Ukrainian]
4. Nova Ukrainska shkola (2016). Kontseptualni zasady reformuvannya serednoi shkoly. [New Ukrainian School] – Conceptual foundations of secondary school reform, 40 p. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Osvitno-profesiina prohrama «Heohrafiia v zakladakh osvity» pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 014 «Serednia osvita (Heohrafiia)» haluz znan 01 Osvita / Pedahohika (2022) [Educational and professional program «Geography in Educational Institutions» of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 014 «Secondary Education (Geography)» field of knowledge 01 Education / Pedagogy]. Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H.S. Skovorody: Kharkiv. 21 s. [in Ukrainian]
6. Osvitno-profesiina prohrama «Serednia osvita (Matematyka)» drugoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 014 «Serednia osvita» (Matematyka) z dodatkovoiu spetsialnistiu «Informatyka» haluz znan 01 Osvita / Pedahohika (2021) [Educational and Professional Program «Secondary Education (Mathematics)» of the second (master's) level of higher education in the specialty 014 «Secondary Education» (Mathematics) with an additional specialty in "Informatics" field of knowledge 01 Education / Pedagogy.]. Rivnenskiy derzhavnyi humanitarniy universytet. Rivne. 14s. [in Ukrainian]
7. Osvitno-profesiina prohrama «Serednia osvita (Matematyka)» pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 014 «Serednia osvita (Matematyka)» z dodatkovoiu spetsialnistiu «Informatyka» haluz znan 01 Osvita / Pedahohika (2021) [Educational and Professional Program «Secondary Education (Mathematics)» of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 014 «Secondary Education (Mathematics)» with an additional specialty in «Informatics» field of knowledge 01 Education / Pedagogy.]. Rivnenskiy derzhavnyi humanitarniy universytet. Rivne. 22s. [in Ukrainian]
8. Osvitno-profesiina prohrama «Ukrainska mova i literatura v zakladakh osvity» drugoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 014 «Serednia osvita (Ukrainska mova i literatura)» haluz znan 01 Osvita / Pedahohika (2022) [Educational and Professional Program «Ukrainian Language and Literature in Educational Institutions» of the second (master's) level of higher education in the specialty 014 «Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)» field of knowledge 01 Education / Pedagogy.]. Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H.S. Skovorody: Kharkiv. 24s. [in Ukrainian]
9. Osvitno-profesiina prohrama «Serednia osvita (Ukrainska mova i literatura)» pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 014 «Serednia osvita (Ukrainska mova i literatura)» haluz znan 01 Osvita / Pedahohika (2021) [Educational and Professional Program «Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)» of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 014 «Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)» field of knowledge 01 Education / Pedagogy.]: Ternopilskii natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka. Ternopil. 34 s. [in Ukrainian]
10. Osvitno-profesiina prohrama «Serednia osvita (Khimiiia)» drugoho rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 014.06 «Serednia osvita» (Khimiiia) haluz znan 01 Osvita / Pedahohika (2023) [Educational and professional program «Secondary Education (Chemistry)» at the second level of higher education in the specialty 014.06 «Secondary Education» (Chemistry) field of knowledge 01 Education / Pedagogy]. Ukrainskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny. Uman. 23 s. [in Ukrainian]
11. Pro vyshchu osvitu [On Higher Education.] – Law of Ukraine as of 01.07.2014 No. 1556-VII, (2014) (testimony of Verkhovna Rada of Ukraine). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
12. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiiami «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoї osvity (z dypломom molodshoho spetsialista)» [On Approval of the Professional Standard for the Professions «Primary School Teacher of General Secondary Education Institution», «Teacher of General Secondary Education Institution», «Teacher of Primary Education (with a Junior Specialist Diploma)».] – Decree of the Ministry of Economic Development, Trade, and Agriculture as of 23.12.2020 No. 2736-20, (2020) (testimony of Verkhovna Rada of Ukraine). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>.
13. Pro zatverdzhennia standartu fakhovoi peredvyshchoi osvity iz spetsialnosti 014 Serednia osvita (za predmetnymi spetsialnostiyami) haluzi 01 Osvita/Pedahohika osvitno-profesiinoho stupenia «fakhoviy molodshiy bakalavr» [On Approval of the standard of professional postgraduate education in the specialty 014 Secondary Education (by subject specialties) in the field 01 Education / Pedagogy of the educational-professional degree «professional junior bachelor» – Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 21.09.2022 No. 1003, (2022) (testimony of Verkhovna Rada of Ukraine). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-standartu-fahovoyi-peredvishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-za-predmetnimi-specialnostyami-galuzi-znan-01-osvita-pedagogika-osvitno-profesijnogo-stupenya-fahovij-molodshij-bakalavr>

Dvornyk O. State of creating social competence of teachers for work with learners in difficult life circumstances in the higher education system

The article is devoted to analyzing the state of the creating of the social competence of educators for working with learners in difficult life circumstances in the higher education system. The importance of creating social competence in teachers for effective work with learners in difficult life circumstances is substantiated. As a result of the study of scientific literature, it has been noted that the issue of creating the social competence of educators in the context of difficult life circumstances remains insufficiently researched by scholars.

The professional development standard in the specialty of 014 Secondary Education (by subject specialties) in the field of 01 "Education/Pedagogy" of the professional junior bachelor's degree was analyzed regarding the shaping of social competence for working with learners in difficult life circumstances. It has been established that the higher education standard in the specialty of 014 "Secondary Education" (by subject specialties) in the field of knowledge 01 "Education/Pedagogy," both at the bachelor's and master's levels, has not been approved.

The results of the study were presented after a detailed analysis of the educational-professional programs for teachers at the first (bachelor's) and second (master's) levels of education in the specialty of 014 "Secondary Education" (by subject specialties) in the field of 01 "Education/Pedagogy," focusing on the creating social competence for working with learners who have found themselves or may find themselves in difficult life circumstances. It has been determined that the shaping of teachers' social competence for working with children who have found themselves in difficult life circumstances is developed through the educational discipline of "Pedagogy."

The syllabi of the educational discipline "Pedagogy" in higher education institutions in Ukraine, taught to higher education learners at the first (bachelor's) level pursuing pedagogical education with a specialization in 014 – secondary education, have been analyzed. The article emphasizes the importance of creating teachers' social competence within the higher education system, taking into account the needs of vulnerable learners.

Key words: *higher education institution, learner, difficult life circumstances, educational-professional programs, social competence, educator, general secondary education institution, educational discipline.*

УДК 373.3.091.12-051:796

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.95.07>

Дубовой В. В.

ПОШУК ШЛЯХІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена проблемі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи. Розкривається зміст професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи. Наголошується на потребі удосконаленні змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом корекції змістовного наповнення окремих освітніх компонентів «Вступ до фаху», «Теорія і методика фізичного виховання», а також розробки спеціального курсу, який би передбачав цілеспрямовану підготовку відповідних фахівців в зазначеному вище контексті з забезпеченням міжпредметних зв'язків з освітніми компонентами. Зазначається, що в процесі корекції змісту освітніх компонентів «Вступ до фаху», «Теорія і методика фізичного виховання», а також в змісті спеціального курсу «Теорія та методик формування соціального здоров'я учнів початкової школи» майбутні учителі фізичної культури має бути передбачено вивчення такої тематики як: сутність і зміст соціального здоров'я учнів початкової школи; генезис виховання здорової особистості взагалі та формування соціального здоров'я учнів зокрема в спадщині великих вітчизняних та зарубіжних педагогів; роль вчителя фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи; методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи у навчальному процесі; особливості виховання соціально здорового учнів початкової школи у позанавчальному процесі з фізичної культури; основи формування соціального здоров'я дитини у взаємодії з сім'єю та інш.

Ключові слова: *професійна підготовка, майбутні учителі фізичної культури, соціальне здоров'я, учнів початкової школи.*

Здоров'я є найважливішою цінністю для людини. З цієї причини формування та зміцнення здоров'я повинно починатися в ранньому віці, що дозволяє закласти міцний фундамент для здорового майбутнього кожної особистості. Особливо важливим аспектом у цьому контексті є соціальне здоров'я, яке, на думку науковця В. Бабица, включає в себе оволодіння учнями комплексом знань, умінь та досвіду, що сприяють ефективній взаємодії з різними соціальними середовищами (мікро-, мезо- та макросередовищами) та веденню здорового способу життя.

В контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи навчальний предмет «Фізична культура» має значний потенціал. Фізична культура сприяє не лише фізичному, але й соціальному та емоційному розвитку дитини. Через цілеспрямовану фізичну активність та гру, діти вчаться спілкуватися, працювати в команді, долати труднощі та розвивати витривалість. Все це важливо для формування здорової особистості, здатної адаптуватися до соціального оточення та вести активний спосіб життя.

Для того, щоб процес навчання був ефективним, вчителі фізичної культури повинні володіти не тільки глибокими теоретичними знаннями, а й практичними навичками, здатними стимулювати соціальне здоров'я школярів. Це передбачає розуміння вчителями різних аспектів фізичного розвитку дитини, знання методів виховання та розвитку соціальних навичок через фізичні вправи та ігри, а також здатність мотивувати та підтримувати учнів.

В зазначеному контексті, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в університетах та коледжах вимагає детального осмислення та впровадження спеціалізованих програм, що охоплюють не тільки традиційні методи фізичного виховання, але й інноваційні підходи до формування соціального здоров'я. Це може включати вивчення психології розвитку дитини, сучасних методів соціального виховання